

Socialstyrelsen

Guide

til aktiv inddragelse af
de beskyttende faktorer
i rådgivningsforløb
vedr. voksne med
udviklingshæmning og
udadreagerende adfærd

Viden til gavn

Guide til aktiv inddragelse af de beskyttende faktorer i rådgivningsforløb
vedr. voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd

Publikationen er udgivet af
Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf: 72 42 37 00
E-mail: info@socialstyrelsen.dk
www.socialstyrelsen.dk

Indhold udarbejdet for Socialstyrelsen
af konsulent Susanne Pihl Hansen, PIHL INKLUSIVE, www.pihl-inklusive.dk
Udgivet november 2021

Download eller se rapporten på www.socialstyrelsen.dk.

Der kan frit citeres fra rapporten med angivelse af kilde.

Digital ISBN: 978-87-94059-74-9

Indledning

Denne guide henvender sig til specialister, der yder rådgivning vedrørende udviklingshæmning og udadreagerende adfærd på vegne af VISO.

VISO yder rådgivning i mange sager, hvor udadreagerende adfærd er det dominerende problem. De mange henvendelser dækker over meget komplekse og udfordrende problemstillinger – og en stor efterspørgsel efter viden.

VISO bad derfor i 2018 VIVE om at kortlægge virksomme metoder og lovende praksis på området. Det resulterede i VIVE rapporten: *Voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd – en kortlægning af virksomme metoder og lovende praksis (Røgeskov m.fl., 2018) samt et formidlingshæfte: Voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd – en kortlægning af virksomme metoder*. VIVE identificerede i kortlægningen 8 beskyttende faktorer, som særligt virksomme ift. voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd. De beskyttende faktorer bygger på evidens – og praksisbaseret viden bl.a. fra VISO's rådgivning.

I 2020 igangsatte VISO *Udviklingsforløb til styrkelse af rådgivning vedr. voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd*. Målet var at udvikle og kvalificere VISO's rådgivning på området – med udgangspunkt i de 8 identificerede beskyttende faktorer. Her blev der i tæt samarbejde med 10 leverandører på området bl.a. udviklet og afprøvet to redskaber til aktiv inddragelse af de beskyttende faktorer i rådgivningsforløbet, **FAKTORTJEKKEREN** og **TJEKLISTER**.

Erfaringerne fra udviklingsforløbet var særdeles positive (*Erfaringsopsamling, Socialstyrelsen, 2021*). Den overordnede tilbagemelding fra specialisterne, der deltog i udviklingsforløb, var, at de to redskaber har bidraget til at systematisere og kvalitetssikre VISO's rådgivning. Redskaberne har samtidig bidraget til at flytte fokus væk fra at se borgeren som et problem, til i stedet at fokusere på, at mange faktorer spiller ind, fx: problematiske forhold i de fysiske omgivelser, organiseringen af arbejdet og personalets tilgang til borgeren.

De beskyttende faktorer skal indgå aktivt i rådgivningen

VISO har på baggrund af det gennemførte udviklingsforløb besluttet, at de 8 beskyttende faktorer skal være en aktiv del af de rådgivningsforløb, der vedrører voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd, som supplement til leverandørers og specialisters øvrige viden og metoder i rådgivningen. Dette indebærer følgende:

- **Specialisterne** anvender de beskyttende faktorer som fælles vidensgrundlag i alle rådgivningsforløb på området – dog med frihed til at benytte de to redskaber, FAKTORTJEKKEREN og TJEKLISTER, så de passer bedst ind i de enkelte forløb.
- **VISO-konsulent** bruger FAKTORTJEKKEREN i dialogen med henvender i den indledende oplysning af sagen. Den indhentede viden indskrives i VIAS til brug for specialisten.
- **Specialisterne** gør i alle forløb modtagere af rådgivningen bekendt med de beskyttende faktorer mhp. læring ift. lignende sager – fx ved hjælp af arket med de otte beskyttende faktorer eller pixi-udgaven af VIVEs rapport.
- **Guide, FAKTORTJEKKEREN og TJEKLISTER** kan hentes på VISOs hjemmeside under 'til VISO-leverandører'.
- **Arket med de otte beskyttende faktorer** og PIXI-udgaven af VIVEs rapport, kan bestilles på hjemmesiden, så det kan uddeles af specialister i forbindelse med rådgivningsforløb.
- **Alle nye specialister** skal deltage i et to-timers virtuelt kursusmodul med præsentation af faktorerne og redskaberne.
- **Hver leverandør** udpeger 1-2 implementeringsagenter, som har ansvar for at holde fokus på inddragelsen af de beskyttende faktorer i deres organisation. Implementeringsagenterne mødes én gang om året til et virtuelt møde med VISO.
- **VISO** udsender ved afslutning af alle rådgivningsforløb et kort spørgeskema til specialisten, om hvordan de beskyttende faktorer har været inddraget i forløbet. Spørgeskemaet skal besvares af specialisten, og anvendes af VISO til at følge op på inddragelsen af de beskyttende faktorer.
- **Socialstyrelsen** gennemfører et supplerende litteraturstudie hvert 5.- 6. år mhp. opdatering af de beskyttende faktorer.

På de følgende sider introduceres de 8 beskyttende faktorer og de to redskaber, **FAKTORTJEKKEREN** og **TJEKLISTER**, med eksempler på hvordan redskaberne kan bruges i praksis samt tips og gode råd fra specialister.

De 8 beskyttende faktorer

I rapporten *Voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd* (Røgeskov m.fl., 2018) identificeres **8 beskyttende faktorer**, der iflg. VIVE kan bidrage til at foregribe og/eller afhjælpe udadreagerende adfærd hos voksne med udviklingshæmning.

De 8 beskyttende faktorer er i kort form (Se bilag A for den fulde udgave af de 8 beskyttende faktorer):

1. De fagprofessionelle har viden om borgerens ressourcer og udfordringer
2. De fagprofessionelle har viden om adfærdens funktion
3. Borgerens ressourcer og hensigtsmæssige mestring understøttes af de fagprofessionelle
4. De fagprofessionelle har særlige kompetencer og et forstående perspektiv på borgeren
5. De fagprofessionelles tilgang forebygger og håndterer udadreagerende adfærd
6. Borgeren inddrages
7. De fysiske omgivelser understøtter borgerens behov og skaber tryghed
8. Organiseringen af tilbuddet understøtter arbejdet og skaber tryghed

De 8 beskyttende faktorer kan inddeles i tre overordnede kategorier, der vedrører hhv. borgeren, de fagprofessionelle samt omgivelser og kontekst (se *nedestående figur*). I praksis vil de enkelte beskyttende faktorer spille sammen på tværs. Præcis hvordan og i hvilken udstrækning vil kræve en nærmere undersøgelse med udgangspunkt i den aktuelle situation.

Præsentation af FAKTORTJEKKER og TJEKLISTER

For at understøtte den aktive inddragelse af de beskyttende faktorer i rådgivningsforløb er der udviklet to redskaber, FAKTORTJEKKER og TJEKLISTER:

- **FAKTORTJEKKEREN** er et simpelt redskab, som VISO-specialisten kan benytte undervejs i rådgivningsforløb til at tjekke og systematisere opmærksomheden på de 8 beskyttende faktorer overordnet set. FAKTORTJEKKEREN giver ikke anvisninger på hvordan, der skal arbejdes med de givne beskyttende faktorer, men den kan understøtte den særlige opmærksomhed på hvilke beskyttende faktorer, der skal arbejdes særligt med undervejs i rådgivningsforløbet. (Se *Faktor-Tjekker i bilag B*)
- **TJEKLISTER for hver enkelt beskyttende faktor** kan benyttes undervejs til at sikre opmærksomhed på alle elementer i hver beskyttende faktor. (Se *de otte TJEKLISTER i Bilag C*)

Præcis hvornår det giver bedst mening at benytte FAKTORTJEKKEREN og TJEKLISTER afhænger af en konkrete vurdering i det enkelte rådgivningsforløb.

Et typisk VISO-forløb indeholder følgende tre overordnede dele: Visitation, herunder Afklarende møde; Rådgivning, herunder evt. Udredning samt Afslutning. (Se *nedestående figur*)

De beskyttende faktorer kan inddrages aktivt gennem hele rådgivningsforløbet, fra visitation til afslutning, dvs. også i overgangene mellem de forskellige dele.

På de følgende sider præsenteres eksempler på, hvordan specialister kan benytte de to redskaber undervejs.

Hvordan kan FAKTORTJEKKER og TJEKLISTER benyttes?

I Visitationen

På det afklarende møde og ved udarbejdelse af leverancebeskrivelse:

- Som led i forberedelsen af det afklarende møde kan specialisten benytte FAKTORTJEKKEREN til at inddrage og systematisere sit eget fokus på de beskyttende faktorer.
- På det afklarende møde kan FAKTORTJEKKEREN og TJEKLISTER understøtte afklaring af særlige forhold vedr. de beskyttende faktorer hos henvender: *Hvad fungerer godt (nok) lige nu? Hvad fungerer ikke godt (nok) lige nu?*
- Inddragelsen af de beskyttende faktorer på det afklarende møde – og undervejs i rådgivningsforløb – kan bidrage til forventningsafstemning og prioritering: *Hvad oplever hvem er særligt vigtigt lige nu og hvorfor?*
- Når specialisten skal samle op på det afklarende møde og udarbejde leveranceaftale, kan FAKTORTJEKKEREN benyttes til systematisk at inddrage de beskyttende faktorer i opstillingen af konkrete mål, herunder også at prioritere hvilke beskyttende faktorer det giver særligt mening at arbejde med i rådgivningsforløbet.
- TJEKLISTER kan supplere og give yderligere afdækning af enkelte faktorer.

Præcis hvornår og hvordan det giver bedst mening at benytte FAKTORTJEKKEREN og en eller flere TJEKLISTER, afhænger af den enkelte specialists egen arbejdsproces samt vurdering af den konkrete situation: *Hvad er på spil, hvornår vil det bedst give mening for borger, henvender og de fagprofessionelle at sætte fokus på hvilke beskyttende faktorer?*

Undervejs i rådgivningsforløbet

Ved Udredning:

- Specialisten kan enten forud for udredningen eller efter afslutning af udredning (eller både/og) benytte FAKTORTJEKKEREN og en eller flere af TJEKLISTERNE til at sikre et systematisk fokus på de beskyttende faktorer.
- Som en del af de faglige analyser og vurderinger i udredningsrapporten kan specialisten benytte FAKTORTJEKKEREN og en eller flere af TJEKLISTERNE til at tjekke om udredningsrapporten bidrager til den aktive inddragelse af de beskyttende faktorer: *Hvor er der særlige udfordringer, og hvad bør der særligt være opmærksomhed på fremadrettet?*

Når leverancen skal udføres:

- FAKTORTJEKKEREN og TJEKLISTER kan undervejs i rådgivningsforløb benyttes til løbende og systematisk at inddrage de beskyttende faktorer i rådgivningen samt til at sikre forventningsafstemning på tværs: *Hvilke faktorer kan/skal vi arbejde videre med lige nu? Hvad må evt. vente?*
- Inddragelsen af de beskyttende faktorer – og af FAKTORTJEKKER og TJEKLISTER – kan bidrage til specialistens processuelle styring af rådgivningsforløbet, fx i rådgivningsforløb, hvor der er konflikter mellem medarbejderne eller mellem medarbejdere og de pårørende, hvor FAKTORTJEKKEREN kan fungere som et fælles – og neutralt – redskab til at få udfoldet hvad de forskellige interesser oplever, at der er på spil.

Når Faglig rapport skal skrives:

- Specialisten kan følge op på inddragelsen af de beskyttende faktorer ved hjælp af FAKTORTJEKKEREN, og sammenligne med status ved opstart af rådgivningsforløbet, for at se om, der har været en udvikling. De overvejelser, som denne sammenligning giver anledning til, kan indgå i specialistens faglige analyser og vurderinger og/eller i de fremadrettede anbefalinger.
- Endelig kan specialist, som led i de fremadrettede anbefalinger, henvise til VIVE's rapport, herunder også komme med anbefalinger til, hvad henvender særligt bør være opmærksom på fremover, set ift. de 8 beskyttende faktorer.

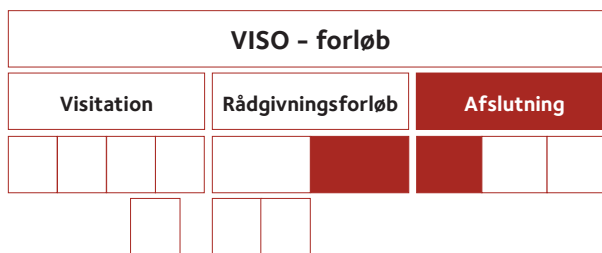

Ved afslutning af forløb

Faglig rapport og afsluttende møde v/ specialist

- Som et led i udarbejdelse af rådgivningsrapport og/eller i forberedelsen af det afsluttende møde kan specialist følge op på inddragelsen af de beskyttende faktorer i rådgivningsforløb, ved hjælp af FAKTORTJEKKEREN (og eventuelle TJEKLISTER).
- Skemaer udfyldt ved hhv. opstart og afslutning kan sammenlignes, og de overvejelser, som sammenligningerne medfører, kan indgå i specialistens faglige analyser og vurderinger og/eller de fremadrettede anbefalinger.
- Arket med de otte beskyttende faktorer eller Pixi-udgave af VIVE's rapport, hvor der særligt gøres opmærksom på de beskyttende faktorer, kan (senest) uddeles på det afsluttende møde.

Præcis hvornår og hvordan det giver bedst mening at benytte FAKTORTJEKKEREN og en eller flere TJEKLISTER, afhænger af specialisternes arbejdsproces og vurderinger af de konkrete sager. For nogle specialister vil det give bedst mening i forbindelse med udarbejdelse af Rådgivningsrapport, for andre først i forbindelse med det afsluttende møde.

Bilag

Bilag A. De beskyttende faktorer – fuld længde

<p>Borgerens ressourcer og udfordringer De fagprofessionelle har viden om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • borgerens kognitive, psykiske og kommunikative funktionsniveau • somatiske problemstillinger og ordineret medicin • sociale forhold, der kan påvirke borgeren • andre forhold, der øger eller mindsker borgerens trivsel og mestring.	<p>Fagprofessionelles tilgang De fagprofessionelle:</p> <ul style="list-style-type: none"> • forebygger og håndterer udadreagerende adfærd på en ikke-konfronterende måde • anvender anerkendende verbal kommunikation og kropssprog • er nærværende og interesseret i samværet med borgeren • arbejder på at nedtrappe konfliktniveauet • respekterer borgerens personlige rum • tilpasser løbende krav og forventninger til borgerens ønsker, behov og livssituation
<p>Den udadreagerende adfærds funktion De fagprofessionelle har viden om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • forhold, der medvirker til at skabe og opretholde udadreagerende adfærd • hvad der gør situationer uhåndterbare for borgeren • hvad borgeren forsøger at kommunikere gennem sin adfærd.	<p>Borgerinddragelse De fagprofessionelle:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lader den enkelte borgers ønsker og behov være rammesættende for den specialpædagogiske praksis • støtter borgeren i at udtrykke egne behov, ønsker og oplevelser • inddrager borgeren i at identificere faktorer og situationer, der kan udløse udadreagerende adfærd • inddrager borgeren i aftaler om forebyggelse og egen mestring af situationer, der kan føre til udadreagerende adfærd
<p>Borgerens ressourcer og hensigtsmæssige mestring De fagprofessionelle:</p> <ul style="list-style-type: none"> • støtter borgeren i at træne og udvikle hensigtsmæssige mestringsstrategier • fokuserer på borgerens rettigheder og evne til selvbestemmelse • tilbyder borgeren meningsskabende aktiviteter • støtter borgeren i at opbygge sociale netværk • støtter borgeren i at anvende velfærdsteknologi såsom kommunikationshjælpemidler.	<p>Fysiske omgivelser De fysiske rammer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skaber tryghed og overskuelighed i de fysiske rammer, herunder mulighed for ro • giver borgeren mulighed både for socialt samvær og for at kunne trække sig tilbage • understøtter fagpersonalets sikkerhed i interaktion med borgeren • indrettes med inddragelse af borgerens ønsker og behov.
<p>Fagprofessionelles kompetencer og perspektiv på borgeren De fagprofessionelle:</p> <ul style="list-style-type: none"> • har specialiseret viden om målgruppen og den enkelte borgers særlige udfordringer • har faglig viden og kompetencer til at forebygge og håndtere udadreagerende adfærd • tilpasser krav og kommunikation til borgerens ressourcer • forstår udadreagerende adfærd som noget, der udløses i samspillet mellem borger og omgivelser.	<p>Organisering Tilbuddet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • har handlingsvejledende voldsforebyggelsespolitikker med fokus på trivsel og sikkerhed • har retningslinjer for udvikling og fastholdelse af et positivt arbejdsmiljø • sikrer, at de fagprofessionelle har de rette faglige kompetencer og mulighed for faglig sparring, supervision mv. • arbejder systematisk med risikovurdering af den enkelte borger med inddragelse af borgerens perspektiv.

Røgeskov m.fl.: Voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd, VIVE 2018

Bilag B. FAKTORTJEKKEREN

DE BESKYTTENDE FAKTORER	Hvis ja, hvordan og i hvilket omfang?	Hvis nej, hvad skal der særligt være opmærksomhed på?	Hvordan? Hvilke metoder/ redskaber kan evt. benyttes?
<p>Faktorer, der særligt vedrører de fagprofessionelle:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Faktor 1. Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) viden om borgerens ressourcer og udfordringer? • Faktor 2. Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) viden om adfærdens funktion? • Faktor 4. Har de fagprofessionelle særlige kompetencer og et forstående perspektiv på borgeren? • Faktor 5. Forebygger og håndterer de fagprofessionelles tilgang den udadreagerende adfærd? 			
<p>Faktorer, der særligt vedrører borgeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Faktor 3. Understøttes borgerens ressourcer og hensigtsmæssige mestring af de fagprofessionelle? • Faktor 6. Inddrages borgeren? 			
<p>Faktorer, der særligt vedrører omgivelser og kontekst:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Faktor 7. Understøtter de fysiske omgivelser borgerens behov og skaber tryghed? • Faktor 8. Understøtter organiseringen af tilbuddet arbejdet og skaber tryghed? 			

Bilag C.

TJEKLISTE – faktor 1: BORGERENS RESSOURCER OG UDFORDRINGER

Refleksionsspørgsmål	Noter
<p>Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) viden om borgerens kognitive, psykiske og kommunikative funktionsniveau?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) viden om borgerens somatiske problemstillinger og ordineret medicin?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) viden om sociale forhold, der kan påvirke borgeren?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) viden om andre forhold, der øger eller mindsker borgerens trivsel eller mestring?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Er der andet, der kræver særlig opmærksomhed set ift. denne faktor?</p> <p>Er der særlige metoder/redskaber, som er særligt interessante set ift. denne faktor?</p>	

TJEKLISTE – faktor 2: Den udadreagerende adfærds funktion

Refleksionsspørgsmål	Noter
<p>Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) viden om forhold, der medvirker til at skabe og opretholde udadreagerende adfærd?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) viden om hvad der gør situationer u håndterbare for borgeren?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) viden om hvad borgeren forsøger at kommunikere gennem sin adfærd?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Er der andet, der kræver særlig opmærksomhed set ift. denne faktor?</p> <p>Er der særlige metoder/redskaber, som er særligt interessante set ift. denne faktor?</p>	

TJEKLISTE – faktor 3: Borgerens ressourcer og hensigtsmæssige mestring

Refleksionsspørgsmål	Noter
<p>Støtter de fagprofessionelle borgeren i at træne og udvikle hensigtsmæssige mestringsstrategier?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Fokuserer de fagprofessionelle på borgerens rettigheder og evne til selvbestemmelse?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Tilbyder de fagprofessionelle borgerens meningskabende aktiviteter?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Støtter de fagprofessionelle borgeren i at opbygge sociale netværk?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Støtter de fagprofessionelle borgeren i at anvende velfærds-teknologi såsom kommunikationshjælpemidler?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Er der andet, der kræver særlig opmærksomhed set ift. denne faktor?</p> <p>Er der særlige metoder/redskaber, som er særligt interessante set ift. denne faktor?</p>	

TJEKLISTE – faktor 4: Fagprofessionelles kompetencer og perspektiv på borgeren

Refleksionsspørgsmål	Noter
<p>Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) specialiseret viden om målgruppen og den enkelte borgers særlige udfordringer?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Har de fagprofessionelle (tilstrækkelig) faglig viden og kompetencer til at forebygge og håndtere udadreagerende adfærd?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Tilpasser de fagprofessionelle deres krav og kommunikation til borgerens ressourcer i tilstrækkelig grad?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Forstår de fagprofessionelle den udadreagerende adfærd som noget, der kan udløses i samspillet mellem borger og omgivelser?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Er der andet, der kræver særlig opmærksomhed set ift. denne faktor?</p> <p>Er der særlige metoder/redskaber, som er særligt interessante set ift. denne faktor?</p>	

TJEKLISTE – faktor 5: De fagprofessionelles tilgang

Refleksionsspørgsmål	Noter
<p>Forebygger og håndterer de fagprofessionelle den udadreagerende adfærd på en ikke-konfronterende måde? Hvis ja, hvordan?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Anvender de fagprofessionelle anerkendende verbal kommunikation og kropssprog? Hvis ja, hvordan?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Er de fagprofessionelle nærværende og interesseret i samværet med borgeren? Hvis ja, hvordan?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Arbejder de fagprofessionelle på at nedtrappe konfliktniveaet? Hvis ja, hvordan?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Respekterer de fagprofessionelle borgerens personlige rum? Hvis ja, hvordan?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Tilpasser de fagprofessionelle løbende krav og forventninger til borgerens ønsker, behov og livssituation? Hvis ja, hvordan?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Er der andet, der kræver særlig opmærksomhed set ift. denne faktor?</p> <p>Er der særlige metoder/redskaber, som er særligt interessante set ift. denne faktor?</p>	

TJEKLISTE – faktor 6: Borgerinddragelse

Refleksionsspørgsmål	Noter
<p>Hvordan sikrer de fagprofessionelle, at den enkeltes borgers ønsker og behov er rammesættende for den specialpædagogiske praksis? Er det tilstrækkeligt?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Hvordan støttes borgeren i at udtrykke egne behov, ønsker og oplevelser? Er det tilstrækkeligt?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Hvordan inddrages borgeren i identificering af faktorer og situationer, der kan udløse udadreagerende adfærd? Er det tilstrækkeligt?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Hvordan inddrages borgeren i aftaler om forebyggelse og egen mestring af situationer, der ellers kan føre til udadreagerende adfærd? Er det tilstrækkeligt?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Er der andet, der kræver særlig opmærksomhed set ift. denne faktor?</p> <p>Er der særlige metoder/redskaber, som er særligt interessante set ift. denne faktor?</p>	

TJEKLISTE – faktor 7: Fysiske omgivelser

Refleksionsspørgsmål	Noter
<p>Skaber de fysiske rammer tryghed og overskuelighed for borgeren, herunder mulighed for ro? Er det tilstrækkeligt?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Giver de fysiske rammer borgeren mulighed for både socialt samvær og for at trække sig tilbage? Er det tilstrækkeligt?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Understøtter de fysiske rammer fagpersonalets sikkerhed i interaktion med borgeren? Er det tilstrækkeligt?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Indrettes de fysiske rammer med inddragelse af borgerens ønsker og behov? Er det tilstrækkeligt?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Er der andet, der kræver særlig opmærksomhed set ift. denne faktor?</p> <p>Er der særlige metoder/redskaber, som er særligt interessante set ift. denne faktor?</p>	

TJEKLISTE – faktor 8: Organisering

Refleksionsspørgsmål	Noter
<p>Har tilbuddet handlevejledende voldsforebyggelsespolitikker med fokus på trivsel og sikkerhed?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Har tilbuddet retningslinjer for udvikling og fastholdelse af et positivt arbejdsmiljø?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Sikrer tilbuddet, at de fagprofessionelle har de rette faglige kompetencer og muligheder for faglig sparring og supervision?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Arbejder tilbuddet systematisk med risikovurdering af den enkelte borger med inddragelse af borgerens perspektiv?</p> <p>Er der plads til forbedringer? Hvor? Hvordan?</p>	
<p>Er der andet, der kræver særlig opmærksomhed set ift. denne faktor?</p> <p>Er der særlige metoder/redskaber, som er særligt interessante set ift. denne faktor?</p>	

